

Dr hab. Andrzej Łukasik, prof. UR
Instytut Psychologii
Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski

Rzeszów, 23.12 2024 r.

Recenzja osiągnięć naukowych **dra Łukasza Jacha** w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr Łukaszowi Jachowi w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplina psychologia. Temat: *Psychologiczne aspekty poglądu scjentystycznego*.

I. Podstawa prawna

Podstawą prawną do opracowania niniejszej recenzji są:

1. Uchwała Rady Naukowej Instytutu Psychologii Uniwersytetu Śląskiego z dnia 1 października 2024 r. w sprawie powołania skład Komisji habilitacyjnej oraz powierzenia mi funkcji recenzenta.
2. Pismo z 12.110. 2024 r. od Sekretarz Komisji habilitacyjnej prof. dr hab. Barbary Kożusznik informujące mnie o powyższym fakcie.
3. Przesłane mi w formie elektronicznej dokumenty będące podstawą do postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr Łukaszowi Jachowi w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplina psychologia.

II. Sylwetka dra Łukasza Jacha

Dr Łukasz Jach uzyskał tytuł magistra psychologii w 2009 r. na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego. Tamże doktoryzował się w 2013 r. Dr Łukasz Jach zatrudniony jest od 1.10.2010 r. w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, obecnie na stanowisku profesora uczelni. Posiada także licencjat z socjologii (2010 r.).

III. Ocena dorobku naukowego będącego podstawą dla postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego

1. Analiza formalna

Przedstawiona do recenzji rozprawa habilitacyjna nosi tytuł „*Psychologiczne aspekty poglądu scjentystycznego*”. Rozprawa składa się z dwóch monografii oraz cyklu dziesięciu powiązanych tematycznie artykułów a w dziewięciu Habilitant występuje jako pierwszy autor.

Monografie

Jach, Łukasz. (2015). Nauka jako obiekt kultu. Wprowadzenie do koncepcji scjentoteizmu. Katowice: WUŚ.

Jach, Łukasz. (2020). Światopogląd scjentystyczny – korelaty i uwarunkowania. Katowice: WUŚ.

Artykuły.

- Jach, Łukasz. (2015). Nauka a media. Wybrane sposoby prezentowania elementów systemu naukowego we współczesnych środkach masowego przekazu. *Chowanna*, 1 (44). 233–250.
- Jach, Łukasz. (2018). Prognozy naukowych wizjonerów a powszechne poglądy o roli nauki we współczesnym świecie. *Semina Scientiarum*. 16. 137. 10.15633/ss.2488.
- Jach, Łukasz & Chmiel, Sebastian. (2018). „Polecam!” – naukowiec / „Polecam!” – konsument. Znaczenie obecności społecznych lub naukowych dowodów słuszności dla oceny wiarygodności reklam w kontekście refleksyjności poznawczej, maksymalizacji i światopoglądu scjentystycznego. *Psychologia Ekonomiczna*, 13, 19–34. 10.15678/PJOEP.2018.13.02.
- Jach, Łukasz. (2019). Scjentoteizm pod lupą. Konstrukcja i własności psychometryczne kwestionariusza do badania aspektów światopoglądu scjentystycznego. *Przegląd Psychologiczny*, 62, 113 – 139.
- Jach, Łukasz. (2019). Spotlight on scientotheism. Structure and psychometric properties of the questionnaire for the study of scientific worldview aspects. *The Review of Psychology*, 62, 141 – 165.
- Jach, Łukasz. (2021). How to distinguish a “scientoskeptic” from a “scientoenthusiast”? Psychometric properties and criteria for qualitative interpretation of the scores of the Views of Science Questionnaire in a Polish quota sample. *Current Issues in Personality Psychology*, 9. 66–83. 10.5114/cipp.2021.104596.
- Jach, Łukasz & Lamza, Paulina & Wardawy-Dudziak, Paulina. (2021). Psychological correlates of attitudes towards COVID-19 vaccines among Polish respondents – a snapshot study before the start of the massive vaccination campaign. *Przegląd Psychologiczny*. 64. 113–131 10.31648/pp.7328. (również w j. polskim)
- Jach, Łukasz & Buczek, Agnieszka. (2021). Who says “yes” to science without ethics? Acceptance of the violation of ethical norms due to scientific reasons in the context of empathy, systemizing, and the scientific worldview. *Personality and Individual Differences*, 179. 1–7. 10.1016/j.paid.2021.110950.
- Stefański, Daniel & Jach, Łukasz. (2022). What do people think about technological enhancements of human beings? An introductory study using the Technological Enhancements Questionnaire in the context of values, the scientific worldview, and the accepted versions of humanism. *Current Issues in Personality Psychology*. 10. 71–84. 10.5114/cipp.2021.110061.

Jach, Łukasz & Paruzel-Czachura, Mariola & Aiken, Luke & Jonason, Peter Karl. (2023). How do the moral foundations attract the needle of a moral compass?: Relative scores as a supplementary method of measuring moral foundations. *Personality and Individual Differences*, 205. 112106. 10.1016/j.paid.2023.112106.

Jach, Łukasz. (2023). The scientific worldview and its relationships with fear of COVID, conspiracy beliefs, preventive behaviors, and attitudes towards vaccines during the COVID-19 pandemic in a Polish sample. *Current Issues in Personality Psychology*, 11, 11–28. 10.5114/cipp.2021.111633.

Ponadto dr Łukasz Jach dołączył 23 innych publikacji, które powstały w latach 2010–2023.

Podsumowanie:

Na pozytywną ocenę zasługują dwie obszerne monografie poświęcone tematyce światopoglądowi scjentystycznemu. Artykuły zostały opublikowane w liczących się czasopismach: *Personality and Individual Differences* – 2 artykuły (100 pkt z listy MNiSW), *Current Issues in Personality Psychology* – 3 artykuły (70 pkt z listy MNiSW), *Przegląd Psychologiczny* – 2 artykuły (40 pkt z listy MNiSW).

Inne załączone publikacje wskazują na szerokie zainteresowania naukowe dra Łukasza Jacha m.in. w zakresie psychologii zdrowia, psychologii ewolucyjnej, psychologii ekonomicznej.

2. Analiza treściowa

Rozprawa habilitacyjna dra Łukasza Jacha mieści się w obrębie filozofii nauki i psychologii poznawczej a także częściowo psychologii społecznej. Jest konsekwentnie rozwijaną od pierwszej publikacji z 2015 r. *Nauka jako obiekt kultu. Wprowadzenie do koncepcji scjentoteizmu* autorską koncepcją poznawczej interpretacji świata w kategoriach unaukowionych. Unaukowionych, bowiem, jak pisze autor, jest to nie tyle uporządkowana wiedza naukowa, towarzysząca uprawianiu nauki, co raczej wiedza korzystająca z nauki i tworząca w ten sposób ramy interpretacyjne i wskazówki do działania (Jach, 2020). W rzeczy samej chodzi w tym przypadku o światopogląd, a więc osobisty pogląd na świat, równoprawny do innych (świato)poglądów, np. religijnych. To zagadnienie bardzo ważne, bowiem współczesny człowiek podlega silnym oddziaływaniom wiedzy naukowej, choćby przez środki masowego przekazu (często o charakterze anegdotycznym lub nowinkarskim), świadome działania społeczne (np. profilaktyka chorób) lub dostarczające właśnie naukowej interpretacji świata z zamysłem, że dzięki temu dla człowieka stanie on się łatwiej zrozumiały i bardziej przewidywalny (np. proces dydaktyczny w szkołach). Zaznacza się więc w tych działaniach swoisty naukowy mesjanizm, iż rolą nauki oraz jej aktorów jest dostarczenie

argumentacji za czysto fizyczno-biologiczno-psychologiczno-społecznym pochodzeniem natury. Można więc postawić zasadne pytania: kto i dlaczego „wierzy” w naukę? Jaka jest relacja światopoglądu scjentyzmu do różnych zmiennych psychologicznych? Z tymi pytaniami dr Łukasz Jach mierzy się w kolejnych publikacjach będących podstawą recenzowanej rozprawy habilitacyjnej.

Monografia *Nauka jako obiekt kultu. Wprowadzenie do koncepcji scjentoteizmu* zawiera pierwsze fundamenty pod koncepcję światopoglądu scjentyzmu. Autor wprowadza pojęcie scjentoteizmu rozumianego jako światopogląd charakteryzujący się uzasadnianiem własnych przekonań i zachowań argumentami naukowymi oraz funkcjonowaniem na mocy twierdzeń głoszonych przez naukowców. Autor zarysowuje wstępną koncepcję scjentoteizmu, która jest osią dla dalszego, późniejszego poszerzania tej koncepcji. Monografia została napisana z erudycją wskazującą na głęboką wiedzę i głęboką refleksję nad tematem.

Druga z monografii stanowi *Światopogląd scjentyzmu - korelaty i uwarunkowania* (2020) jest rozbudowaną i dojrzałą koncepcją, którą autor weryfikuje empirycznie. Monografia zawiera opis 19 badań korelacyjnych uwzględniających m.in. relacje między światopoglądem scjentyzmu a potrzebą domknięcia, refleksyjnością poznawczą, tendencjami maksymalistycznymi, Wielką Piątką, subiektywnym obrazem Boga, wartościami według Schwartza, orientacją na sprawczość i wspólnotowość, lokowaniem kontroli nad zdrowiem i podatnością na teorie spiskowe, wymiarami empatyzacji i systematyzacji w ujęciu Barona-Cohena. Autor zastosował w badaniach autorskie narzędzia *Kwestionariusz opinii o nauce* (16 itemów) oraz *Kwestionariusz oceny wiarygodności diagnoz i prognoz naukowych* (14 itemów). Pierwsze z tych narzędzi – służące do badania światopoglądu scjentyzmu – zostało opisane w osobnym artykule (Jach, 2019) i ma zadowalające wskaźniki psychometryczne. Drugie z nich jest pod tym względem znacznie słabiej opisane, zaś z monografii uzyskać można na jego temat nieliczne informacje, jak np. wskaźnik rzetelności alfa Cronbacha (wysoki) oraz wartości współczynników korelacji item-skala (różne, niektóre niskie). Wiadomo, że powstało z wykorzystaniem ledów z literatury popularno-naukowej, jednak nie została podana procedura, dlaczego te a nie inne tytuły zostały uwzględnione w końcowej wersji kwestionariusza. Ewidentnie brakuje mi szczegółowej analizy psychometrycznej *Kwestionariusza oceny wiarygodności diagnoz i prognoz naukowych*, choćby w kontekście analizy czynnikowej (czy jest to narzędzie jednowymiarowe czy wielowymiarowe?). Stąd też moje zaufanie do wyników uzyskanych za pomocą tego narzędzia jest znacznie mniejsze niż w przypadku pierwszego z nich, które zostało nie tylko – jak wspominałem – opisane od strony psychometrycznej, ale także było sprawdzone w

innych warunkach (np. Jach, 2017; Jach, 2021; Jach et al., 2023). I ten właśnie kwestionariusz uważam za jedno z najbardziej znaczących osiągnięć dra Łukasza Jacha.

Trudno odnieść się do wszystkich wyników badań prezentowanych w omawianej monografii. Zwrócę zatem uwagę tylko jedno z nich. Od strony empirycznej za jedno z najważniejszych ustaleń dra Łukasza Jacha przedstawionych w powyższej monografii uważam to, iż pogląd scjentyistyczny nie wiąże się z otwartością poznawczą, z potrzebą poznania (badanie 1), zaś z otwartością na doświadczenie z B5 wiąże się ujemnie. Wskazuje to, iż światopogląd scjentyistyczny jest sztywny, hermetyczny i nie jest związany z potrzebą rzeczywistego poznania. Raczej pełni rolę ochronną budując subiektywne poczucie kontroli nad procesami zachodzącymi w świecie, czym nie różni się pod tym względem od innych typów światopoglądu, zaś jego negacja jest trudna (Koltko-Rivera, 2004). Można nawet postawić hipotezę, że taki światopogląd przyczyniać się może do tworzenia stereotypów czy nawet uprzedzeń w stosunku do inaczej myślących ludzi, szczególnie w odniesieniu do osób preferujących religijny światopogląd. Z badania 5 wynika bowiem, że światopogląd scjentyistyczny (konkretnie: podskala Naukowcy jako jedyni eksperci) koreluje negatywnie z aż trzema obrazami Boga i w dodatku pozytywnie z obrazem Boga złego, co sugeruje, że te dwa światopoglądy są w opozycji i mogą generować napięcia interpersonalne. Światopogląd scjentyistyczny jest w zasadzie światopoglądem świeckim i jako taki stoi w opozycji do światopoglądu religijnego (zob. Stenmark, 2022, s. 574). Myślę, że warto przyszłości sprawdzić, czy ten rodzaj światopoglądu nie charakteryzuje się tendencjami do tworzenia stereotypów wobec ludzi odmiennie interpretujących świat.

Omawiana monografia zawiera bardzo dużą ilość różnorodnych i interesujących informacji. Odczuwam jednak braki w dwóch kwestiach:

1. Uważam, że monografia powinna kończyć się zarysem unowocześnionej autorskiej koncepcji światopoglądu scjentyistycznego. Autor chyba z jakiegoś istotnego powodu wyróżnił sfery do badań, np. poznawcze i osobowościowe korelaty tego światopoglądu, czy odniesienia do kwestii wartości. Tak duża ilość informacji powinna zaowocować dalszym postępowaniem w odniesieniu do koncepcji światopoglądu scjentyistycznego poprzez próbę konceptualnej systematyzacji uzyskanych rezultatów. Ważne jest także wskazanie czynników, które kształtują taki światopogląd. Tego w koncepcji brakuje, nawet w formie hipotez. Może to właśnie powinno stać się następnym etapem badań?
2. W niektórych przypadkach interpretacja uzyskanych w badaniach rezultatów opiera się na – powiedziałbym – intuicji (nie twierdzą, że fałszywej), a nie na odniesieniu do innych badań czy koncepcji psychologicznych. Uważam, że odwołanie się do takich źródeł znacznie

wzbogaciłoby analizę uzyskanych rezultatów, ale przede wszystkim ugruntowało ją w znacznie „twardszych” danych niż jedynie we własnych interpretacjach.

Generalnie jednak uważam, że monografia *Światopogląd scjentyistyczny – korelaty i uwarunkowania* stanowi duże osiągnięcie Habilitanta i wskazuje na bardzo duży wysiłek w rozwijaniu interesującej empirycznie i teoretycznie koncepcji światopoglądu scjentyistycznego.

Spośród artykułów wchodzący w skład recenzowanej rozprawy habilitacyjnej na szczególną uwagę zasługują dwa spośród nich opublikowane w czasopiśmie *Personality and Individual Differences*:

Jach et al. (2021). *Who says “yes” to science without ethics? Acceptance of the violation of ethical norms due to scientific reasons in the context of empathy, systemizing, and the scientific worldview* oraz

Jach et al. (2023). *How do the moral foundations attract the needle of a moral compass?: Relative scores as a supplementary method of measuring moral foundations.*

Oba te artykuły łączy tematyka moralności.

Pierwszy z nich odnosi się do kwestii akceptowalności przekraczania norm etycznych w nauce. Postawione zostały w nim trzy hipotezy odnoszące się do akceptacji przekraczania norm w zależności od wyraźnie sprecyzowanego celu badań, relacji do empatyzacji–systematyzacji w ujęciu Barrona-Cohana i poglądu scjentyistycznego oraz uwzględniono zmienną „płeć”.

Wyniki wskazują iż: klaryfikacja celu badań naukowych nie łączy się z aprobatą działań nieetycznych – wręcz przeciwnie. Ponadto niższy poziom empatii oraz wyższy poziom systematyzacji i światopoglądu scjentyistycznego wiążą się z wyższą akceptacją naruszania zasad etyki w badaniach naukowych oraz mężczyźni byli bardziej skłonni zaakceptować naruszenie norm etycznych z powodów naukowych niż kobiety.

Nie bardzo przemawia do mnie wyjaśnienie rezultatu, iż mężczyźni byli bardziej skłonni zaakceptować naruszenie norm etycznych w badaniach naukowych niż kobiety. Wyjaśnienie odwołuje się do motywów autoprezentacji w sytuacjach społecznych z męską tendencją do podkreślania statusu, a kobietą do podkreślania cech społeczno-empatycznych. Co prawda badanie było anonimowe, na co wskazują także jego autorzy, i takiego wyjaśnienia nie można całkowicie odrzucić, ale analizując zawarte w artykule wyniki wskazać można na inne wyjaśnienie: mężczyźni są bardziej skłonni do systematyzacji a kobiety empatyzacji (tabela 2; różnice statystycznie istotne). Ponadto istnieje dodatnia korelacja systematyzacji i negatywna empatii ze światopoglądem scjentyistycznym (tabela 1). Można zatem zaryzykować

twierdzenie, że większa akceptacja przez mężczyzn, zaś mniejsza akceptacja naruszenia norm etycznych w badaniach naukowych przez kobiety wynikają jednak z odmiennych aspektów światopoglądu naukowego u mężczyzn i kobiet (roboczo nazwę to chłodnego vs. ciepłego). „Ciepły” faktycznie ze względu na empatię może prowadzić do mniejszej/braku akceptacji naruszenia norm etycznych ze względu na przewidywaną szkodę lub cierpienie ludzi/zwierząt biorących udział w badaniach. Interesuje mnie, czy Habilitant dopuszcza taką interpretację tego wyniku w świetle swoich badań.

Drugi z artykułów *How do the moral foundations attract the needle of a moral compass?...* dotyczy m.in. relacji między intuicjami moralnymi z teorii fundamentów moralnych rozwijanej przez Jonathana Haidta i Jesse Grahama a poglądami na temat nauki. Artykuł prezentuje wyniki dwóch badań. Punktem wyjścia jest twierdzenie, że standardowy sposób obliczania bezwzględnych wyników fundamentów moralnych za pomocą Kwestionariusza Fundamentów Moralnych (Graham i in., 2011) dostarcza jedynie informacji o poziomie każdego z nich, co – według autorów – jest prawdopodobnie sztucznym sposobem patrzenia na moralność intuicyjną. W artykule zaproponowano obliczanie względnych wyników fundamentów moralnych, które pokazują pozycję konkretnych fundamentów w jakimś systemie moralnym oraz to, jak blisko lub daleko są one od innych fundamentów moralnych. Użycie tego wskaźnika fundamentów moralnych prowadzi do innych rezultatów w kwestii kierowania się nimi przez kobiety i mężczyzn niż w przypadku wskaźnika „tradycyjnego”. Autorzy nadają temu interpretację ewolucyjną wskazując, iż kierowanie się intuicjami autorytet i lojalność przez mężczyzn ma związek z tworzeniem koalicji dla ochrony zasobów, zaś kierowanie się intuicją opieka przez kobiety ma związek z ochroną potomstwa. Brakuje mi w tym przypadku rozwinięcia tych interpretacji, np. w jaki sposób intuicja autorytet powiązana jest z tworzeniem koalicji przez mężczyzn?

Uzyskano także wyniki dotyczące relacji między intuicjami moralnymi a poglądami na naukę. Intuicje indywidualistyczne są predyktorami pozytywnymi zaufania do nauki, zaś wspólnotowe predyktorami negatywnym (co ma potwierdzenie w badaniach innych autorów). W tym przypadku brakuje mi pogłębionych refleksji psychologicznych, np. dlaczego tak jest? Każda z tych intuicji osobno i w podziale na dwie grupy (indywidualistyczne oraz wspólnotowe) mają swoją określoną w teorii fundamentów moralnych charakterystykę (np. Haidt i Graham, 2009; Haidt i Joseph, 2008; Graham et al., 2011) i właśnie w odniesieniu do nich brakuje mi wyjaśniania otrzymanych relacji.

Następną kwestią powiązaną z tym artykułem jest badanie różnic między krajami WEIRD i non-WEIRD. Dlaczego te różnice wzięto pod uwagę? W części teoretycznej artykułu nie znalazłam uzasadnienia dla takiego właśnie rozróżnienia.

Do artykułów wchodzący w skład recenzowanej rozprawy habilitacyjnej należą także trzy opublikowane w „Current Issues in Personality Psychology”:

- *How to distinguish a “scientoskeptic” from a “scientoenthusiast”? Psychometric properties and criteria for qualitative interpretation of the scores of the Views of Science Questionnaire in a Polish quota sample (2021).*
- *What do people think about technological enhancements of human beings? An introductory study using the Technological Enhancements Questionnaire in the context of values, the scientistic worldview, and the accepted versions of humanism (2022).*
- *The scientistic worldview and its relationships with fear of COVID, conspiracy beliefs, preventive behaviors, and attitudes towards vaccines during the COVID-19 pandemic in a Polish sample (2023).*

Artykuły są pogłębionymi studiami nad światopoglądem scjentystycznym.

Artykuł opublikowany w 2021 roku to studium właściwości psychometrycznych *Kwestionariusza opinii o nauce* przeprowadzone na imponującej liczbie ponad 1100 osób. Dzięki artykułowi kwestionariusz został wprowadzony do międzynarodowego naukowego obiegu. Z tym artykułem koresponduje artykuł w Przeglądzie Psychologicznym (Jach, 2019).

Artykuł opublikowany w 2022 r. zawiera propozycję nowego narzędzia *Kwestionariusz technologicznego udoskonalenia* (the Technological Enhancements Questionnaire) służącego do badania postaw wobec technologicznych innowacji, które w jakiś sposób uzupełniają funkcjonowanie człowieka. Analiza wykazała, iż ma on zadowalające własności psychometryczne (alfa Cronbacha 0.92). Analiza czynnikowa wskazuje, iż jest to narzędzie jednowymiarowe i odnotowano istotną dodatnią korelację ze światopoglądem naukowym. To interesujący kwestionariusz bardzo przydatny do badania kwestii związanych z nauką we współczesnym świecie pełnym nowych rozwiązań technologicznych, które niosą zarówno korzyści, jak i wiążą się z subiektywnie odczuwanym niepokojem/ lękiem. Należy podkreślić, iż publikacja tego artykułu „umiędzynarodawia” to narzędzie, co jest dużym sukcesem Autorów. Wymaga on jednak weryfikacji na znacznie większej próbie badawczej (tu $N = 139$). Zastanawiam się też nad tym, czy badani rozumieli pojęcie „technologicznego udoskonalenia człowieka”. Dla mnie – gdy czytam instrukcję do kwestionariusza – jest to dość problematyczne. Czy zatem Habilitant może odnieść się do tej kwestii?

Artykuł opublikowany w 2023 r. pokazuje diagnostyczne możliwości *Kwestionariusza opinii o nauce* w kontekście pandemii Covid-19 ($N = 618$). Mówiąc precyzyjniej, celem badania było sprawdzenie, czy postawy typowe dla światopoglądu scjentyistycznego są powiązane z przekonaniem i zachowaniami, które mogą zmniejszyć ryzyko zarażenia się i rozprzestrzeniania COVID-19. Badanie wykazało, że światopogląd scjentyistyczny wiązał się z większym lękiem przed COVID-19, wyższym poziomem zachowań prewencyjnych, niższym poziomem przekonań spiskowych na temat pandemii COVID-19 i bardziej pozytywnym nastawieniem do szczepień przeciwko COVID-19. Jak słusznie zauważa autor (s. 23), wyniki badań wskazują, że rozwój zaufania do nauki może odgrywać bardzo dużą rolę w przypadku zdarzeń związanych z zagrożeniem zdrowia czy w ogóle w kwestii globalnego zdrowia. Z tematyka tego artykułu koresponduje publikacja w Przeglądzie Psychologicznym (Jach et al., 2021).

Podsumowanie

Dr Łukasz Jach konsekwentnie rozwija badania nad percepcją nauki, co jest widoczne w ewolucji koncepcji światopoglądu scjentyistycznego poczynając od monografii *Nauka jako obiekt kultu. Wprowadzenie do koncepcji scjentoteizmu z roku* a skończywszy na monografii *Światopogląd scjentyistyczny – korelaty i uwarunkowania* z roku 2022. Mimo pewnych moich komentarzy (nie podważają one zasadniczych osiągnięć) – wysoko oceniam od strony merytorycznej publikację wchodzącą w skład rozprawy habilitacyjnej. Zagadnienie światopoglądu scjentyistycznego zostało zaprezentowane w kontekście powiązań z różnymi zmiennymi psychologicznymi dostarczając wielu interesujących wyników empirycznych, które stanowią podstawę do dalszych dociekań. Badania zostały przeprowadzone na (w sumie) bardzo dużej populacji. Bardzo cenne jest także opracowanie autorskich narzędzi do badania światopoglądu scjentyistycznego, w szczególności *Kwestionariusza opinii o nauce*. Na podkreślenie zasługuje także to, że artykuły zostały opublikowane w ważnych, liczących się na międzynarodowej arenie czasopismach psychologicznych.

Inne publikacje naukowe i obszary zainteresowań

Dr Łukasz Jach prowadził także inne badania niż te, które są tematem jego rozprawy habilitacyjnej. Badania te odnoszą się do dwóch dziedzin: psychologii zdrowia i jakości życia oraz psychologii ewolucyjnej.

W pierwszej dziedzinie najważniejsza była współpraca z prof. Małgorzatą Górnik-Durose przy realizacji grantu z NCN (2011–2013) pt. *Mentalność współczesnego człowieka jako regulator zachowań związanych ze zdrowiem*. Efektem tej współpracy był podrozdział w monografii *Kultura współczesna a zdrowie* (2013) pod redakcją prof. Małgorzaty Górnik-

Durose. Druga monografia *Sens i wartość zdrowia w kontekście współczesnej mentalności* (2020) została napisana jako współredakcja z prof. Małgorzatą Górnik-Durose. Należy też podkreślić publikację kilku ważnych artykułów z tej dziedziny.

W drugiej dziedzinie –psychologii ewolucyjnej – Habilitant wykazał się także bardzo dużą aktywnością naukową a jej miarą są m.in. publikacje napisane we współpracy z Peterem Jonasonem. Pierwsza z publikacji odnosiła się do dynamiki humoru w relacjach partnerskich*. Druga dotyczyła roli zarostu na męskiej twarzy w rywalizacji wewnątrzpłciowej**. Ta tematyka jest kontynuującą zagadnienia podjętego w innej pracy opublikowanej wcześniej na łamach *Evolutionary Psychology****

*Jach, Łukasz & Kubicius, Dominika & Jonason, Peter Karl. (2022). “Do they fit together like the Joker and Harley Quinn?”: Joking, laughing, humor styles, and dyadic adjustment among people in long-term romantic relationships. *Personality and Individual Differences*. 199. 111859. 10.1016/j.paid.2022.111859.

** Jach, Ł., Moroń, M., & Jonason, P. K. (2023). Men's Facial Hair Preferences Reflect Facial Hair Impression Management Functions Across Contexts and Men Know It. *Archives of Sexual Behavior*, 52(6), 2465–2473. <https://doi.org/10.1007/s10508-023-02595-6>

*** Jach, Ł., & Moroń, M. (2020). I Can Wear a Beard, but you Should Shave...Preferences for Men’s Facial Hair from the Perspective of Both Sexes. *Evolutionary Psychology*, 18(4). <https://doi.org/10.1177/1474704920961728>

Należy odnotować, iż po złożeniu dokumentów związanych z rozprawą habilitacyjną ukazały się następne publikacje napisane we współpracy z innymi autorami:

Kocur, Dagna & Jach, Łukasz. (2024). Turn on your self-compassion and turn on the webcam. Self-compassion, self-esteem, body esteem, gender, and discomfort related to using the camera affect students’ activity during synchronous online classes. *Education and Information Technologies*. 29. 25123-25141. 10.1007/s10639-024-12831-8.

Moroń, Marcin & Jach, Łukasz & Jonason, Peter Karl. (2024). Motivations to Enhance One’s Facial Hair: Affiliation, Rivalry, and Stress. *Archives of Sexual Behavior*. 53. 1-9. 10.1007/s10508-024-02919-0.

Podsumowanie

Dr Łukasz Jach prezentuje się jako badacz wszechstronny, dobrze czujący się w różnych obszarach psychologii. Jego publikacje z zakresu psychologii zdrowia i jakości życia oraz z zakresu psychologii ewolucyjnej należy uznać za znaczące zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i pod względem miejsca publikacji.

IV. Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne, popularyzatorskie

Dr Łukasz Jach posiada bogate doświadczenie dydaktyczne. Był w zespole opiniującym wartości dydaktyczne podręcznika *Evolutionary psychology: An introduction* oraz *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*. W 2022 roku odbył staż na uniwersytecie w Padwie pod kierunkiem Petera Jonasona. Zaowocowało to współpracą naukową, której efektem są trzy wspólne publikacje. Angażował się w różnorodne przedsięwzięcia na uczelni: organizacja konferencji naukowych, udział w pracach organizacyjnych na uczelni. Pełnił też ważne funkcje podczas organizacji kolejnych konferencji Polskiego Towarzystwa Nauk o Człowieku i Ewolucji. Współpracuje ze studentami m.in. występując z wykładami na ich konferencjach naukowych. Bogato przedstawia się jego działalność popularyzatorska: dwie książki i wiele artykułów drukowanych m.in. ma łamach *Tygodnika Powszechnego*.

Konkluzja

Rozprawa dra Łukasza Jacha odnosi się do autorskiej koncepcji światopoglądu scjentyzycznego. Tę koncepcję Habilitant konsekwentnie rozwijał od roku 2015, gdy opublikował pierwszą monografię na ten temat. W kolejnych artykułach i monografiach z 2020 roku dr Łukasz Jach empirycznie weryfikował użyteczność naukową koncepcji oraz stworzonych przez siebie narzędzi badawczych. Wysoko oceniam zarówno merytoryczną zawartość publikacji, jak i to, że publikacje (artykuły) pojawiły się w liczących się czasopismach psychologicznych. Ponadto Habilitant wykazał się dużą aktywnością naukową w innych obszarach psychologii: psychologii zdrowia i jakości życia oraz psychologii ewolucyjnej. Świadczy to o szerokich perspektywach naukowych dra Łukasza Jacha. Chcę też podkreślić jego imponującą aktywność organizacyjną oraz działalność popularyzatorską. **Wszystko to skłania mnie do stwierdzenia, że rozprawa habilitacyjna *Psychologiczne aspekty poglądu scjentyzycznego* dra Łukasza Jacha spełnia kryteria Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Art. 219. 1. Pkt 2 i wnioskuję o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie psychologia dr Łukaszowi Jachowi przez Radę Naukową Instytutu Psychologii Uniwersytetu Śląskiego.**

Literatura cytowana:

- Haidt, J., & Joseph, C. (2008). The moral mind: How five sets of innate intuitions guide the development of many culture-specific virtues, and perhaps even modules. In P. Carruthers, S. Laurence, & S. Stich (Eds.), *The innate mind*, Vol. 3. Foundations and the future (pp. 367–391). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195332834.003.0019>
- Haidt, J., & Graham, J. (2009). Planet of the Durkheimians, where community, authority, and sacredness are foundations of morality. In J. T. Jost, A. C. Kay, & H. Thorisdottir (Eds.), *Social and psychological bases of ideology and system justification* (pp. 371–401). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195320916.003.015>
- Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S., & Ditto, P. H. (2011). Mapping the moral domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 366–385. <https://doi.org/10.1037/a0021847>
- Koltko-Rivera, M. E. (2004). The psychology of worldviews. *Review of General Psychology*, 8(1), 3–58. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.1.3>
- Stenmark, M. (2022). Secular Worldviews: Scientism and Secular Humanism. *European Journal for Philosophy of Religion*, 14(4), 237–264. <https://doi.org/10.24204/ejpr.2022.3640>